دادگاییو سزا پێویست بوو، بەڵام ئیعدام ڕێگاچارە نەبوو

بە بۆنەی ئیعدام کردنی باندی تاوانباری شیخ زاناوە

ریبوار ئەحمەد

لە ماوەی چەند ڕۆژی ڕابردوودا، سزای ئیعدام بەرامبەر باندی تاوانکارو تیرۆریستی شیخ زانا بەڕێوەبرا. خەلکی کوردستان دەزانن ئەم باندە چ تاوانێکی گەورەو سامناكو ڕاچڵەکێنەریان ئەنجامداوە. لە بەرامبەریشدا بە حەق نەفرەتی خەلك بەرامبەر ئەم باندە شەپۆل دەدات. خەلکی کوردستان لە ماوەی یەکساڵی ڕابردوودا سەبری لێ بڕابوو بۆ دادگایی کردنو سزادانی ئەم تاوانبارانە. ئەو نیگەرانیە لە ناو خەلکدا فراوان بوو کە ئەم باندە سزای خۆیان وەرنەگرنو لە بەندوبەستێکدا بۆی دەربازبن. چونکە خەلکی ئەم کۆمەلگایە نمونەی وایان زۆر دیوە. ئێستا کە ئەم باندە ئیعدام کراون، دەسەڵاتداران وا دەنوینن کە پەیگیریەکی گەورەیان بە خەرجداوە بۆ سزادانی تاوانبارانو ئینسان کوژان، بەم جۆرەش بە تەنگەوە هاتنی بێدریغی خۆیان بۆ خەلكو ژیانو ئەمنیەتی خەلك بەجێگەیاندوە.

بەڵام لەگەل ئەوەی زۆر پێویست بوو ئەم تاوانکارانە دادگایی بکرێنو سزای شیاوی خۆیان وەرگرن، لەگەل ئەوەی کە زۆر پێویست بوو، ئێستاش هەر زۆر پێویستە کۆمەلێك ئیجرائاتی زۆر جدی بکرێت بۆ دورخستنەوەی کۆمەلگا لە دەستی تاوانکارانەی ئەم جۆرە باندە خوێنڕێژە. بەلام من لەم نوسراوەیەدا دەمەوێ روونی بکەمەوە، کە ئیعدام ریگاچارە نەبوو، دەمەوێ روونی بکەمەوە کە تراژیدیەکی گەورە لە پشتی ئیعدام بەگشتیو هەر بەم پێیەش ئیعدام کردنی ئەم باندەوە خۆی حەشارداوە. دەمەوێ روونی بکەمەوە کە ئیعدام بەگشتیو ئیعدام کردنی ئەم باندەش تۆوی تاوانکاری لە کومەلگادا دەچێنێتەوەو کۆمەلگا لە ڕێگاچارەی واقعیو کارسازو ئینسانی دور دەخاتەوە. لەم نوسراوەیەدا دەمەوێ ئەم حەقیقەتانە بۆ خەلك روون بکەمەوە. بەلام ئەوەی کە زیاتر سووری کردم لەسەر نوسینی ئەم بابەتە، ئەوەیە کە خۆشباوەریەکی یەکجار فراوان لە ناو خەلکدا بەرامبەر ئەم ڕووداوە هەیە، تەنانەت دەمەوێ ڕاشکاوانە بلێم ئەم خوشباوەڕیە لە ریزەکانی حیزبیشدا بە ئاشکرا دەبینرێت. من دەمەوێ بە گژی ئەو خۆشباوەریەدا بچمەوەو بە دەوری خۆمو ئەوەندەی بە نوسراوێك بکرێت هەوڵدەم بۆ رزگارکردنی خەلك لەو خۆشباوەریو تێگەیشتنە ئاوەژووەی لەم بارەیەوە هەیە.

تاوانو تاوانباران

لە پێشدا جیگای خۆیەتی جاریکی تر بە وردی سەرنج بدەینەوە بزانین تاوانەکان کامانەنو تاوانباران کێن؟ گومان لەوە نیە کە ئەو تاوانانەی کە باندی تیرۆریستو چەقۆکیشی شیخ زانا ئەنجامیانداوە، لە درندانەترین تاوانکاریەکانن کە بەرامبەر ئینسان بەریوەبراون. ئەم باندە بەو بەربەریەتە کەم وینەیە، نیشانیاندا کە لە هەموو هەستو هۆشێکی ئینسانی شۆراونەتەوە. بەلام لە پیشدا پرسیار ئەوەیە کە ئەمانە بۆ وا دەکەن؟ نە شێتی، نە بەرژەوەندی شەخصی، نە قینی شەخصی، نە تەماحو چاوچنۆکی، نە تەنانەت وەکو دەسەلاتداران دەڵێن تێکدانی ئەمنیەتی کۆمەلگا خۆی لە خۆیدا...و ...ناتوانن بەلگەی واقعی ئەم تاوانکاریە ترسناكو ڕاچلەکینەرانە بەدەستەوە بدەن. بە تایبەت کە لە دنیای ئەمرۆدا ئەم تاوانکاریانە بێوێنەو تەنانەت کەم وێنە نینو تەنها لە کوردستان روویان نەداوە، بەلکو لە زۆر جیگای تری دنیادا، بە سەدان نمونەی هەمان تاوانکاری دەبینین. لە جەزائیر ساڵانێك ئینسان سەربرین بوو بە پیشەی تاقمە هاوبیرو هاو ڕێبازەکانی شیخ زانا. لە ئەفعانستانو ئیرانو سعودیەو ... فلیمیی دیکۆمێنتی کارەساتی بەردبارانکردنی ژنانو پەڕاندنی زەکەری پیاوانو ئیغتصابی ژنانو پاشان زیندەبەچالکردنیان دەگێرنەوە. رۆژانە لە شاشەی تەلەفزیونەکانەوە دەبینین چەقۆ لەسەر ملی هاوڵاتیانێکی بێگوناح ڕاگیراوەو گیانیان کراوە بە بارمتەی گۆرینی سیاسەتی دەولەتانێك کە بایی پوشێك نرخ بۆ گیانی هاوڵاتیان دانانێن. هەر لەم کوردستانەدا پێش تاوانەکانی ئەم باندە، 15 سالە لە سایەی دەسەڵاتو هەل‌ومەرجی مەوجوددا، تیرۆرو چاوهەلکۆڵینو لەتو پەتکردنی ئینسان، خەلکی ئەم کۆمەلگایەی هەراسان کردووە. کارەساتی گوندی "خێڵی حەمە" لەسەر دەستی باندی شیخ زانا ڕوویندا، بەڵام لەسەر دەستی تاقمێك ئینسانکوژ ڕوویدا کە هاوبیرو هاونەرێتو هاورێبازی شیخ زانا بوون. میژووی ئیسلامو کارکردی ڕابەرانو خەلیفەکان دەریایەك لە کوشتارو سەربڕینو ئیغتصابی هەر بەوجۆرەی باندی شیخ زانامان بۆ دەگێڕنەوە.

کەوایە ئەم تاوانکاریە پێش ئەوەی تاوانی ئەفرادێك بێت، تاوانی نەرێتو بزووتنەوەو بیروباوەڕی ئیسلامە، کە بەردەوام جیل لە دوای جیل جەلادی وەکو شیخ زانا بەرهەم دەهینێت، ئەحزابو تاقمی جۆراوجۆر دەداتە دەرەوە، کە ئەمانە لە پێناو گەیاندنو پیادەکردنی پەیامی خۆیاندا، پەنا بۆ ئەم کارانە دەبەن. کردەوەی تاوانکارانەی بەم جۆرە، بە درێژایی میژووی ئیسلام شێوەو ڕەوشتو نەرێتی سەرەکی ئەم بزووتنەوەیە بووە بۆ سەپاندنی پەیامەکەی. ئەمە ئەو ڕاستیەیە کە میدیای رەسمیو دەسەڵات لە چاوی خەلکی دەشارنەوەو ڕێك پێچەوانەکەی دەرخواردی خەلك دەدەن.

بەم پێەش ئەوانەی لە پشتی ئەم تاوانکاریانەوە ڕاوەستاون، بریتین لە دینو نەریتی ئیسلام، باندو تاقمە ئیسلامیەکان، نوینەرانی فتوادەری جیهادی ئیسلامی، ئەو دەسەڵاتو دەولەتانەی کە دینی ئیسلامیان کردوە بە بنەمای دەستورو قانون، بە دیاریکراویش لە کوردستاندا هەل‌ومەرجی سەرگەردانو بێسەرەوبەرەی 15 سالی ڕابردوو زەمینەی ڕەخساند بۆ پەرەسەندنی هەموو ئەوانەی لە پێشەوە باسکران.

ئیعدام چەپەڵترین شێوەی قەتلی عەمدیە

هەر بەو جۆرەی لێی چاوەروان دەكرا، دەسەلاتی ئیستای كوردستان لە جیاتی دەستبردن بۆ ریشەو زەمینەكانی ئەم جۆرە كارەساتو تاوانكاریانە، لە جیاتی مامەڵەیەكی جدی لەگەڵ سەرجەم تاوانبارانی پشتی ئەم بەربەریەتە، دوای ساڵێك لە گێڕانی سیناریۆی پشتی پەردەو مامەلە كردن بە كەیسی ئەم باندەوە. سەرئەنجام بە ئیعدام كردنی ئەو تاوانبارانە، دەیەوێ وانیشانبدات كە پەیگیرانەترین ریگاچارەی بۆ رووبەرووبونەوەی ئەم جۆرە تاوانە پیادەكردوە. بەڵام لە واقعدا نەك هەر پوچترین رێگایان هەڵبژارد، نەك هەر لە رێگاچارەی واقعی خۆیان دزیەوە، نەك هەر گەردنی شەریكە تاوانەكانی ئەم باندەیان ئازادكرد، نەك هەر زەمینەو هۆكارەكانی ئەم تاوانكاریەیان بە دەست لێنەدراوی هێشتوەتەوە، بەلكو بەم كارە جارێكی تر تۆوی تاوانو تاوانكاریان چاندەوە.

من كاتی ئاشكرابوونی ئەم باندەو تاوانە سامناكەكانیان، لە نوسراوێكدا شەریكە تاوانەكانی ئەم باندەو چۆنیەتی رووبەرووبونەوەی ئەم جۆرە تاوانكاریەم روونكردەوە. بەڵام ئەوەی دەسەلات بەلایدا نەچووە، تەنها رێگاچارەی واقعیە. لە رۆژگارێكدا كە دەیانەوێ بە ئیعدامی ئەم باندە، وا نیشانبدەن كە كارسازترین رێگاچارەیان بۆ بەرگرتن لەم تاوانكاریە گرتوەتەبەر، دروست هەر لەو رۆژگارەدا هەمان دەسەڵات خەریكی دارشتنو داسەپاندنی دەستورێكە كە بە ووتەی خۆیان ئیسلام سەرچاوەیەكی سەرەكیەتی. میژوو نیشانیداوە تا دینو لەوانەش دینی ئیسلام سەرچاوەی دەستورو یاسا بێت، تا دین تێكەڵ بە دەولەتو پەروەردەو فێركردن كرابێت، تا كاتێك كە بە لێشاو داهاتی وولات بۆ پڕوپاگەندەو بەهێزكردنی پایەی دین تەرخان بكرێت، تا كاتێك كە باندە تیرۆریستە ئیسلامیەكان ئازادانە هەڵسوڕانی تیرۆریستی بكەنو فتوا ببەخشیننەوەو لە دەولەت داهات بۆ هەڵسوڕانی تیرۆریستیان وەرگرنو لە دەسەڵات شەریك بكرێن، وە سەرئەنجام تا كاتێك هەلومەرجیكی بێ سەرەوبەرەو هەڵواسراوی وەكو ئەم 15 سالەی كوردستان لە ئارادابێت، تیرۆریزمو ئینسان كوژی ئیسلامی هەر بەردەوامو پەرەگرتوو دەبێت.

دەسەڵاتی ئیستاش نەك هەر بە هیچ جۆرێك دەست بۆ لابردنی هیچ یەك لەم فاكتۆرانە نابات، بەڵكو بەردەوام بەهێزیان دەكاتو نەرێتو بیروباوەرو شەریعەتی شیخ زانا دەكاتە بنەمای دەستورو دەیتەپێنێتە ناو یاساوە. لە بری ئەو هەنگاوە كارسازانە، رێگای پوچی ئیعدام دەگرێتەبەر. شیخ زانا ئیعدام دەكەن، بەڵام هەر دروست مەراسیمی ئیعدام كردنەكەی دەكەن بە پاساو بۆ ئەو نەرێتو بیروباوەرەی كە شیخ زانای بارهێناوە. شیخ زانا ئیعدام دەكەن بەڵام بە دەستورو یاساو داهاتو پروپاگەندە، تەلاری كارخانەكانی بەرهەم هێنانی شیخ زاناكان بەرزتر دەكەنەوە. بەلام بەدەر لەو چەوتو چێلیو ناكۆكیە گەورانەی بریارو هەنگاوەكانی دەسەلات، دەكرێت نیشانیبدەین كە ئیعدام ریگاچارە نیە، بەلكو چاندنی تۆوی تاوانكاریو دەمەزەردكردنەوەی تاوانو بەدەستەوە گرتنی شێوازیكە بۆ تۆقاندنی خەلكو حوكمڕانی كردن بەسەریاندا.

وەكو منصور حكمت دەڵێت " ئیعدام چەپەڵترینو پیسترین شێوەی قەتلی بە ئەنقەستە". لە كۆمەلگایەكدا كە بەپێی قانوونو بە شێوەی رەسمیو لەلایەن دەوڵەتەوە، بەدەستی ئەنقەستو هوشیارانەو بەپێی بریارو نەخشەیەكی لە پێشدا دارێژراو، بە ئاگاداری گشتی خەڵك، كەسانێك بكوژرێن، لە كۆمەلگایەكدا كە مەراسیم بۆ بەریوەبردنی حوكمی دڵڕەقانەی ئیعدام سازبدرێتو بە ئاوو تاوو ستایشێكی زۆرەوە لە میدیاكانەوە گوزارش بكریت، لە كۆمەلگایەكدا كە نیشاندانی ووێنەی ئینسانی خنكێنراو بە پەتی سیدارە لە میدیاوە، بە ووتەی رۆژنامەكان بكرێتە مایە "فێنكردنەوەی دڵی خەلك"، لە كۆمەلگایەكدا كە نوێنەرانی وەزارەتو دامو دەزگا رەسمیەكان بە خۆشحاڵیەوە بەشداری مەراسیمی بەرێوەبردنی سزای ئیعدام بكەنو وەكو جەژن بە خەڵكی بقەبڵێنن، ئیتر لەو كۆمەلگایەدا هەر جۆرە قسەیەك دەربارەی بەرگرتن لە كوشتارو بنەبركردنی تاوان، ئیدعایەكی هەتا بلێی پوچو فریوكارانەیە. ئەوەی دەسەلات بە پێی یاساو بەپێی بریاری داداگاكەی كوشتنی ئینسانو رشتنی خوێنی ئینسان حەڵاڵ دەكات، جا با هەرچەندە زۆر زۆریش تاوانباربن، مانایەكی نیە جگە لەوەی كە بە راشكاوترین شێوە بوار بەروی تاوانو ئینسان كوشتندا دەكاتەوە. ئەوەش كە مەراسیمو جەژنی بۆ دەگرنو لاشە خنكێنراوەكان لەسەر لاپەرەی رۆژنامەكانەوە دەكەن بە مەزەی بزاواندنی زەوقی خەلك، مانایەكی نیە جگە لە راهێنانی خەلك لەسەر تاوانو ئاسایی نیشاندانی كوشتنی ئینسان.

منصور حكمت دەلیت "كوشتنی قاتل دوپاتكردنەوەی قەتلە"، چ ئەوەی دەولەت بەپێی یاساو بە شێوەی رەسمی ئەم كارە ئەنجام بدات، یان حیزبو هێزێكی سیاسی، یان باندو ئەفرادیك بەم كارە هەستن، هیچ لە ناوەرۆكی ئەو حوكمە دروستەی منصور حكمت ناگۆرێت. ئەگەر بریاربێت لە كۆمەلگایەكدا بەپێی یاسا، ئینسانكوشتن رەواو رێگەپێدراوبێت، ئەوە ئەم یاسایە نەرێتو باوەرێك بنیات دەنێت لەو كۆمەلگایەدا، كە ئینسانەكان بە بەهانەو پاساوێك كە خۆیان پێی دەگەن، بێ سلكردنەوە دەستیان بچێتە خوێنی خەلكی ترو بیكوژن. ئەمە رشتنی ئاوی ئەوەیە كە هەر عەشیرەتو بنەماڵەو خێزانو تەنانەت ئەفرادێك، لەسەر هەمان بنەماو نەرێتی دەسەڵاتو یاسا، لەسەر هەر كارێك كە بە عەقلو مەنتقی خۆیان بە تاوانی گەورەی بزانن، لە دادگای خۆیاندا هەر وەكو دەولەت بە شانازیەوە، حوكمی مەرگ بەسەر كچو ژنو كوری بنەماڵەكەیان، یان خەڵكانی تردا، بسەپێنن. نمونەكانی ئەمەش هەتا بلێی زۆرە.

ئیعدام تۆوی تاوانكاریو تۆڵەسەندنەوە دەچینێ، لەو كۆمەلگایانەدا كە حوكمی ئیعدام لەلایەن دەولەتەوە بەرێوەدەبرێت، زۆرترین تاوانكاریو قەتل بەرێوە دەچێت. تەجروبە نیشانیداوە لە وولاتێكی وەكو سویددا كە حوكمی ئیعدام قەدەغەیەو ئیعدام هیچ پاساوێك هەڵناگرێت، چەند بەرابەری وولاتێكی وەكو ئەمریكا كە حوكمی ئیعدامی تیادا بەرێوە دەبرێت، تاوانو كوشتنی ئینسان كەمترە. بە هەمان شێوە لەو وولاتانەی كە رێژەی ئیعدام زۆرترو زۆرترە، هاوتای ئەوەش كوشتنی ئینسان زۆرترو سادەترە. ئیعدام وەكو زەقترین شێوەی كوشتنی عەمدی، ئینسان لەسەر كوشتنو تاوانكاری باردەهێنێت، گیانی سلكردنەوە لە كوشتن لە دەروونی ئینساندا لاواز دەكات. كوشتنی ئینسان بە بەهانەی جۆراوجۆر دەكاتە كارێكی ئاساییو خەلكی بۆ رادەهێنێ، سۆزی

ئینسان بۆ هاورەگەزی خۆی دەتاسینێ. ئیعدام نەرێتی ئینسانو شایستەی ئینسان نیە، پاشماوەی سەردەمی بەربەریەتو رۆژگارێکە کە مرۆڤ گۆشتی یەکتریان دەخوارد.

ئیعدام ریگا لە تاوانکاری ناگرێتو هەنگاوێك نیە بۆ بنەبڕکردنی تاوان. ئەو دەسەڵاتەی کە یاسا بۆ ئیعدام کردنی ئینسان دادەڕێژێ، مەبەستی سەرەکی رووبەرووبونەوەی تاوانو تاوانباران نیە، بەڵکو مەبەستی ملکەچکردنو دەستەمۆکردنی خەلكو حوکمرانی کردنە بەسەریاندا. لە کۆمەلگایەکدا کە بەپێی یاسا سزای ئیعدام بەرێوەدەچێت، تا چوار تاوانباری وەکو شیخ زانا ئیعدام دەکرێت، سەدانو هەزاران ئینسانی خەباتکارو تێکۆشەر، سەدانو هەزاران ئینسانی بێتاوان، لەسەر مخالەفەتی سیاسیو ملدانەنەواندن بۆ دەسەڵات، یان لەسەر پیادەکردنی سەرەتاییترین مافی خۆیانو لادان لە نەرێتی کۆنەپەرستانە، ئیعدام دەکرێن. هەموو تاریخی کۆمەلگای بەشەری بەبی هیچ ئیستسنایەك ئەم راستیەی سەلماندوە.

ئیعدام خۆ لادانە لە رێگاچارە

ئیعدام خۆدزینەوەیە لە رێگاچارەی واقعی. لەگەل دادگایی کردنی ئاشکرای تاوانبارانو توندکردنیان لە زیندان، گرتنەپێشی کۆمەلێك هەنگاوی سیاسیو ئابوریو فەرهەنگیو پەروەردەییو راهێنانی، دەتوانێ تاوانکاریو کوشتنی عەمدی ئینسان تا ئەوپەری رادەی خۆی کەم بکاتەوە. لەم بارەیەوە من لە ووتاری "شەریکە تاوانەکانی باندی شیخ زانا کێنو چۆن ئەم مەترسیە ریشەکێش دەکرێت"، کۆمەلێك لەو هەنگاوانەم روونکردوەتەوە. بەڵام دەسەڵاتداران خۆیان لەو هەنگاوانە دەدزنەوەو لەسەر هێشتنەوەی زەمینەکانی ئەم تاوانکاریە پێدادەگرن، لە جیاتی هەموو ئەوانە ریگای چەوتی ئیعدام کردن دەگرنەبەر.

یەکێك لە زەقترین دیاردەکانی ستەمکێشی خەلکی کۆمەلگایەك، ئەوەیە لەو کۆمەلگایەدا سزای ئیعدام بەپێی یاسا لە دژی ئینسان بەرێوەببرێت. تاوانی ئەو ملیونەها خەلکە چیە کە دەبی بە باسی ئیعدامو مەراسیمی ئیعدامو تەماشاکردنی لاشەی خنکێنراو دەرونیان بگوشرێت؟ ئەو کۆمەلگایەی بە کوشتنی عەمدی ئینسان دلی فێنك دەبیتەوە، مانای وایە بە گرفتو بەڵاکی گەورە گیرۆدەیە. دەسەڵاتو دەولەتێك کە ئیعدام وەکو یەکیك لە ریگاچارە کارسازەکانی بەرگرتن لە تاوان لە قەلەم بدات، بەلگەی ئەوەیە کە خۆی نوقمی بێعەدالەتیو تاوانکاریە. رژێمی بەعسو جمهوری ئیسلامی بەرجەستەترین نمونەکانی ئەم راستیەن. با فایلی دکتاتۆریەتو سەرکوتی سیاسی ئەم رژێمانە لەولاوە دانێین، بەلام ئەگەر بکرایە تەنانەت ئیعدام کردنی خەلك لەسەر تاوانو کوشتنو دزیو.... پیوانەی عەدالەتو وەستانەوە دژی تاوانکاری بوایە، ئەوە حکومەتی هەریم لە بواری وەستانەوە بەرامبەر تاواندا، بە تۆزی رژیمی بەعس و جمهوری ئیسلامیدا نەدەگەیشت. ئەگەر بکرایە بە پیادەکردنی سزای ئیعدام ئەم جۆرە تاوانە کەم بکرێتەوە، ئەوە دەبوو لە سایەی دەسەڵاتی بەعسو جمهوری ئیسلامیدا، هیچ خەبەرێك لەم جۆرە تاوانە نەبوایە.

قەدەغە بوونی ئیعدام قەیدو بەندو ئیستسنای نیە

مەیلی مخالەفەت بە کوشتنی عەمدی ئینسانو بە دیاریکراوی ئیعدام کردن، وەکو غەریزەیەکی ئینسانی، لە نیو کۆمەلگادا ریشەیەکی فراوانی هەیە. بە دیاریکراویش لە کۆمەلگایەکی مودێرنی وەکو کوردستاندا، هوشیاری خەلکەکەی بەو رادەیە گەیشتوە کە لە ئاستێکی فراواندا نەفرەت لە ئیعدام بکرێت. حیزبی ئێمەش لەم چەند سالەدا دەوری گیراوە لە پەرەپێدانی ئەم مەیلو باوەرە ئینسانیە. بۆیە مخالەفەت لەگەل بەرێوەبردنی سزای ئیعدام ئێستا وەکو مەیلێکی فراوان دەبینرێت. بەڵام جێگای نیگەرانیە، کە هەتا لە نێو ئەوانەشدا کە دژی بەرێوەبردنی ئەم سزایەن، تەنانەت لە نێو ریزەکانی حیزبی کۆمۆنیستی کریکاریشدا، ئەو بۆچونە هەیە کە دەلی "راستە سزای ئیعدام شایستەی ئینسان نیەو دەبی قەدەغە بکرێت، بەڵام وەکو حالەتێکی تایبەت ئەم باندەی شیخ زانا یان صدامو سەرانی بەعس، بەپێی تاوانە گەورەکانیان مستەحەقی ئیعدامنو نابێ قەدەغە بوونی سزای ئیعدام ئەوان بگرێتەوە".

بەڵام لە راستیدا ئەم بۆچونە سەرتاپا چەوتو هەڵەیە. ئەو ئیستسنایە هیچ مانایەك بۆ مەبدەئی قەدەغەبوونی سزای ئیعدام ناهێڵێتەوە. چونکە لە واقعدا سزای ئیعدام خۆی هەر لەسەر بناغەی ئەم تیزو تێروانینە بەرێوەدەچێت. هیچ کەسو هیچ تاوانکارو خوێنخۆرێك سزای ئیعدامی بە شایستەی هەموو کەس دانەناوە، لە روانگەی هەرکەسێکەوە کە باوەڕی بەم مەسەلەیە هەبێت، کەسانێك مستەحەقی ئیعدامنو کەسانیك مستەحەق نین. لە روانگەی صدامو خومەینیو بوشو بن لادنەوە... هەڵسوڕاوانی سیاسیو شۆڕشگێرانو مخالفینی خۆیان تاوانبارو مستەحەقی ئیعدامن، لە روانگەی کەسانێکی تریشەوە، بۆ نمونە ئەوانەی لایەنگری لە ئیعدامی باندی شیخ زانا دەکەن، صدامو سەرانی بەعسو شیخ زانا تاوانباری گەورەو مستەحەقی ئیعدامن. بەم جۆرە چەرخی ئیعدام دەتوانی هەروا بچەرخێتو هەر دەسەڵاتو هێزیك ملی کەسانێکی پێدا بکات. ئەمە ئیتر دژایەتی سزای ئیعدام نیە، بەلکو تیئوری بەردەوام بوونی سزای ئیعدامە.

مەسەلەکە سافو سادە ئەوەیە کە یان سزای ئیعدام قەدەغەیە، یان قەدەغە نیە. ئەگەر قەدەغە بوو ئیتر تاوانبارانێکی وەکو صدامو سەرانی بەعسو باندی شیخ زاناو زەرقاویو بوشو بلێرو بنلادنیش دەگرێتەوە. ئەگەر قەدەغەش نەبێت، ئیتر بە تەبریری جۆراوجۆر بە تایبەتی لە دژی هەموو بەشەرێکی بێ تاوان، لە دژی خەلکی کریکارو زەحمەتکێشی بە دەنگهاتوو بەرامبەر چەوسانەوە، لە دژی هەموو هەلسوراوانی سیاسی، لە دژی ژنانیش... بەرێوەدەبرێت. جەلال تالەبانی دەڵی من بەلگەنامەیەکم ئیمزاکردوە دژی بەرێوەچونی سزای ئیعدام، بۆیە ناتوانم بریاری ئیعدام کردنی صدام ئیمزا بکەم. کەوایە هەموو

ئەوانەی بە راستی دژی سزای ئیعدام بن، ناتوانن ئیتر هیچ ئیستسنایەك بکەن، هەر بەم پێیەش ناکرێ تەنانەت لایەنگری لە ئیعدامی باندی شیخ زاناو صدامو سەرانی بەعسیش بکەن.

مێژوو بە کردەوە نیشانیداوە کە هەتا بەدەر لە لایەنە ئینسانیەکەی، هەمیشە خەلك‌و بەرەی ئازادیخوازی لە حوکمی ئیعدام زەرەری گەورەی کردووەو بوە بە قوربانی، بەرەی کۆنەپەرستی‌و زۆرداریش زۆرترین کەلکی لێ وەرگرتوە. تا رێکەوت وای کردوە کەسانێکی وەکو صدامو شیخ زانا بکەونە بەردەم پەتی سیدارە، ملیۆنەها خەلکی بێ تاوان‌و تێکۆشەرو ئازادیخواز لە سێدارە دراون. مێژوو شایەتە کە ئیعدامو پەتی سێدارە لە بنەرەتدا بۆ خەلکی چەوساوەو ئازادیخوازو نارازی بووە، نەك بۆ تاوانبارانی واقعی. ئەگەر ئەم سزایەش بە تەواوی قەدەغە بکریت، لە بنەرەتدا خەلك‌و ئینسانیەت‌و بەرەی ئازادیخوازی لە کۆمەلگادا لێی رزگار دەبێت. بەلام ئەگەر بەرەی ئازادیخوازی بیەوێ سزای ئیعدام لە کۆل ئینسانیەت بکاتەوەو قەدەغەی بکات، ئەگەر بیەوێ دەستی زۆرداران‌و دەسەلاتە خوێنرێژو دکتاتۆرەکان بەرامبەر ئینسانیەت ببەستێت، دروست دەبێ هەر ئەو رۆژە بیکات، کە نۆرە دیتە سەر تاوانبارانێکی وەکو صدامو شیخ زانا. ئەو رۆژە بلی ئەمانە هەرچەند تاوانباران‌و دەبێ سزای شیاوی خۆیان وەرگرن، بەلام نابێ ئیعدام بکرێن، ئیعدام شیاوی ئینسان نیە. ئەگەر کۆمەلگا بتوانێ ئەمرۆ ئەوە بسەپێنێ کە ئیعدام شایستەی ئینسان نیەو قەدەغەیەو تەنانەت نابێ لە دژی گەورە تاوانکارانێکی وەکو صدامو شیخ زاناش بەرێوەببرێت، مانای وایە گەورەترین هەنگاوی لە رێگای قەدەغەکردنی سزای ئیعدام هەلهێناوەو گەورەترین دیوار لەبەردەم هەر دەسەلات‌و یاسایەك دروست دەکات کە سبەینێ بە هەر بەهانەیەك بیەوێ کەسانی دیکە لەوانە خەلکی بێتاوان‌و شۆرشگێران‌و چەپ‌و کۆمۆنیستەکان، مەحکوم بە ئیعدام بکات.

کەوایە باسکردن‌و بەرجەستە کردنی تاوانە درندانەکانی باندی شیخ زانا، ئەگەر چەند بەرابەریش بێتەوە، بە هیچ شێوەیەك بەلگەی ئەوە نین، کە حەقانیەت بدرێت بە ئیعدام کردنیان. کاتێك دەلێین ئیعدام قەدەغەیەو نابێ ئینسان ئیعدام بکرێت، لەسەر ئەو بناغەیە نیە کە ئەوکەسەی مەحکوم بە ئیعدام دەکرێت، تاوانەکەی بچوکە یان گەورەیە، هەروەها ئەمە هیچ لایەنێکی بەرگری لە تاوانبار یان بەکەم نیشاندانی تاوانەکەی نیە، بەلکو مەبەست چەسپاندنی پێوانەو پرەنسیپێکە بۆ بەرگری لە ئینسانیەت، بۆ بەرگری لە رێزو کەرامەتی ئینسان. ئەمە ناکریت هیچ قەیدو بەندو ئیستسنایەکی بۆ دابنریت، ئەگینا هیچ مانایەکی واقعی بۆ نامێنێتەوە.

ئیعدامو "سەروەری یاسا" لە کوردستان

لە راستیدا دەکریت گەلێك مەلەف‌و مەرام‌و حەقیقەت لە پشتی ئیعدام کردنی باندی شیخ زاناوە نیشانبدرێت. یەکێك لەوانە ئەو پروپاگەندەیەیە کە گوایە سالێك دواخستنی ئیعدامی ئەم باندە بەو هۆیەوە بووە کە یاسای کارکردن بە سزای ئیعدام نەبووەو دەسەلات چاوەروانی بریاری گێرانەوەی کارپێکردنی ئەم یاسایە بووە لەلایەن پەرلەمانەوە. ئەگەر کەسێك ئاگای لە واقعی کوردستان نەبێت‌و گوێی لەم قسەیە بێت، دەلێ ماشاالله لە کوردستان چەندە حوکمی قانون بە رێك‌و پێکی بەرێوەدەچێت‌و چەندە رێز لە مافی مرۆڤ دەگیرێت؟

بەلام لە راستیدا نە دواخستنی ئەم کارە لە ماوەی یەکسالی رابردوودا پەیوەندی بە یاساوە بوە بۆ کارکردن بە سزای ئیعدامو نە جێبەجێ کردنی ئەو حوکمە هیچ پەیوەندی بە یاساو وەستانەوە بەرامبەر تاوانەوە هەیە. سەرنجێکی کورت لە کارکردی 15 سالی رابردوی دەسەلاتی کوردستان بەسە بۆ ئەوەی هیچ گومانێك لەم بارەیەوە نەهێلێتەوە. ئەگەر باندی شیخ زانا بەخت میوانیان بوایەو هەل‌ومەرج‌و بەندوبەستێکی سیاسی بیانیگرتایەوە، نەك هەر دەکرا لە دەرەوەی هەموو یاسایەك لە ئیعدام رزگاربونایە، بەلکو دەکرا وەکو سەدان تاوانباری دیکە ئازادبونایەو وەکو بەرزەکی بانان بۆی دەرچونایە. تازە ترین نمونەی ئەم راستیە بکوژی دوو خوشك بە ناوی "مەهابات‌و جوان عبدالله"یە کە بە پلانی یەکێتی‌و بە سولحی عەشایەری بۆی پینە دەکەن. لە ماوەی دەسەلاتی ئەم حیزبانەدا بە سەدان تاوانبار کراون بە بابەتی بەندو بەستی نێوان ئەحزاب‌و ئازادکراون.

بەلام سەیرتر لەمە ئەوەیە کە گوایە لە ماوەی دەسەلاتی ناسیونالیزمی کورد لە کوردستاندا، ئەمە یەکەمجارە سزای ئیعدام بەرێوە دەچێت‌و ئەویش بەپێی یاساو حوکمی دادگا! بەلام هیچ هاولاتیەکی ئەم کۆمەلگایە هەیە ئەو راستیە نەزانی کە تا ئێستا بە سەدان کەس، بە دەستی ئەم حیزب‌و دەسەلاتانە، لە پەناوپاساردا، تەنانەت بەبێ بەرێوەچونی روالەتیترین دادگاش ئیعدام کراون. لە نمونەی ئەوانە بە بەرچاوی خەلکەوە بوون، بکر علی بە بریندراری ئیعدام کرا، شیخ عبدول بە دیلی ئیعدام کرا... ئەگەر بکرایە ئەرشیفی زیندانەکانی ئاکرێ‌و ئاسایشی سلیمانی بخرایە بەردەستی خەلك، دەردەکەوت کە چ لێشاوێك لە خەلك بە بێ هیچ دادگایەك لەم سالانەدا ئیعدام کراون. بەلام لەوانەش بەرجەستەتر، ئیعدامی بە کۆمەلی دیلەکانی شەری ناوخۆیە کە بە دیلی کۆمەلکوژ کراون. تا ئێستاش سەدان دیلی ئەو شەرە نەگریسە بێسەروشوێن‌و کەس‌و کاریان بە دوایاندا وێلن. ئایا تالەبانی‌و بارزانی ئامادەن لەوە زیاتر کەس‌و کاریان لە چاوەروانیدا رانەگرن‌و چارەنوسی رۆلەکانیان بۆ ئاشکرا بکەن‌و دانبنین بەو ئیعدام‌و کۆمەلکوژیانەدا کە حیزب‌و میلیشیاکانیان ئەنجامیانداوە؟!

ئەنجامگیری

ئیعدام کردنی باندی شیخ زانا وەکو هەنگاویك کە لەلایەن دەسەلاتەوە بە ستایشەوە باس دەکریت، نەك هەر ریگاچارە نەبوو، بەلکو یاسایی کردنەوەی کوشتنی ئینسان بوو. ئەوەی کە بکرێت بەپێی یاسا ئینسان بە دەستی ئینسان بکوژرێت، برینی تاوانە سامناکەکانی ئەو جۆرە باندانە لە جەستەی کۆمەلگا قولتر دەکاتەوە. رێزی ئینسان دەشکێنێت، تۆوی تاوان دەچێنێت، گیانی تۆلە سەندنەوە پەرەپێدەدات، کۆمەلگا لە پێوانەو پرەنسیپە ئینسانیەکان دور

دەخاتەوە. خەلك لەگەل کوشتارو کوشتنی عەمدی باردەهێنێت. لە سایەی یاسایەکی وادا تاوان پەرەدەسەنێو زەمینـە دەدات بـە سـەرهەلدانی دەیـان بانـدی ئینسانکوژی وەکو باندی شیخ زانا.

لە کاتیکدا ریگاچارەی کارساز هەبوو، دەکرا ئەو ریگایانە بگیرایەبەر. دەکرا ئەم بانـدە دادگاییـەکی ئاشـکرا بکرانایـە، دەکـرا بـۆ خـەلك روونبکرێتـەوە کـە چ مەرامو ئامانـجو رێبازو نەرێتێك لە پشتی ئەم باندەو تاوانەکانیانەوە خۆی حەشارداوە، دەکرا ناوەرۆکی ئەو نەرێتو ریبازەی شیخ زانای بەرهەم هیناوە بۆ خەلك روونبکرایەتەوەو ریسوا بکرایەو بەم جـۆرە خـەلکی لێدوربخرایـەتـەوە، دەکـرا کۆمـەلگا بـۆ رووبەرووبونەوەیـەکی چالاكو هەمەلایەنـەی ئـەم جـۆرە مەترسیە ئامادە بکرایە. دەکرا ئەم دادگایە بکرایە بە بنەمای هەنگاوهەلگرتن بۆ دروخستنەوەی کۆمەلگا لە نەرێتو بیروبـاوەری شـیخ زاناکـان، دەکـرا هـەر بەم بۆنەیەوە دین لە دەولەتو پەروەردەو فێرکردن جیابکرێتەوە، دەکرا هەر بەم بۆنەیەوە هەڵسوڕانی باندە تیرۆریستە ئیـسلامیەکان قەدەغـە بکرایـە بـە تایبەتی کە بە ئیعترافی خودی ئەم باندە بە شێوەی راستەوخۆو ناراستەوخۆ کەلكو هاوکاریان لێیان وەرگرتون، دەکرا بەم بۆنەیـەوە هەڵمـەتیکی گـەورەی کۆمەلایەتیو هوشیاردەرانە بۆ وەستانەوە دژی تاوانو توندو تیژیو تیرۆر بەرپابکرایە، ...دەکراو دەکراو دەکرا...

دەکرا چەندین هەنگاوی دیکەی بەم جۆرە بەرێوە ببرایە. لەپال ئەمانەشەوە باندی شیخ زنا لـە زینـدان تونـد بکرانایـەو رێگـای تاوانکاریـان لێبگیرایـە. بـەم جۆرە دەکرا لە جیاتی ئەوەی بە ئیعدامو کوشتنی ئینسان "فێنکی بخەنە دلی خەلکەوە"و کوشـتنی ئینـسان لای خـەلك ئاسـایی نیـشانبدەن، هەسـتو سـۆزی ئینسان بۆ یەکتری ئەوەندە بەهێزبکرایە، نەفرەت لە تاوانو کوشـتنی ئینـسان ئەوەنـدە بەهیزبکرایـە، ئینـسان ئەوەنـدە پـیرۆزو نـازەنین بکرایـە، کوشـتنی ئینسان ئەوەندە بە کفرێکی گەورە نیشانبدرایە کە هیچ کەس بیری لی نەکاتەوەو ئەو بیروباوەرو ریبازو نەرێتەش بخرایەتە ژێرپێوە کە بە هەر بەهانەیەك بێت تاوانو کوشتنی عەمدی بەشەر حـەلالو پاسـاو دەکـات. کۆمـەلگا دەبـێ بێتـەپـشتی رێگـا چارەیەکی بـەم جـۆرەو حـوکمی ئیعـدام وەکـو دلڕەقانـەترینو پیسترین شێوەی کوشتنی عەمدی ئینسان، نەفرەتی لێبکرێت. نابی بە هیچ پاسـاوو بەهانەیـەك ریگا بـەم دیـاردە پـیسو نەشـیاوە بـدرێت، حـوکمی ئیعـدام دەبی بە تەواوی قەدەغە بکرێت.